

Podpora rozvoje čtenářské gramotnosti v předškolním a základním vzdělávání

Úkol splňuje požadavek:

- Školského zákona (561/2004 §173-176)
- Koncepčních záměrů pro inspekční činnost v období 2009-2013
- Plánu hlavních úkolů ČŠI pro rok 2010

Vymezení úkolu

Záměr šetření:

Cílem tematického šetření bylo v souladu s požadavky školského zákona a zadání MŠMT monitorovat, analyzovat a hodnotit vývoj podpory vzdělávání ke čtenářské gramotnosti podle RVP (ŠVP) v PV a ZV. Při tomto hodnocení se ČŠI zaměřila na hodnocení úrovně PČG dětí a ČG žáků, která je dána RVP pro všechny stupně vzdělávání.

Cílová skupina: Žáci všech ročníků PV a ZV

Východiska pro vymezení pojmu „čtenářská gramotnost“

- Pojem funkční gramotnost je používán ve Strategii celoživotního učení, v platných učebních dokumentech není zcela jasně vymezen.
- Pojmu ČG byla věnována velmi malá pozornost i v Dlouhodobém záměru 2007.
- Pojem „čtenářská gramotnost“ byl vymezen v rámci Programu pro mezinárodní srovnávání studentů – PISA
- Pojem „čtenářská gramotnost“ byl vymezen také v rámci panelu VÚP, věnovanému ČG.

Vymezení pojmu „čtenářská gramotnost“

"Čtenářská gramotnost znamená schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti."

(PISA/OECD 2001)

Vymezení pojmu „čtenářská gramotnost“

„Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech. Čtenářsky gramotný člověk využívá čtení k vlastnímu rozvoji i ke svému konání, četbu zúročuje v dalším životě.“

(VÚP 2009/2010)

Vymezení pojmu „čtenářská gramotnost“ dle panelu VÚP

Důležité roviny pojmu „čtenářská gramotnost“

- vztah k čtení
- doslovné porozumění textu
- hledání souvislostí a hodnocení přečteného
- metakognice (dovednost reflektovat záměr vlastního čtení)
- sdílení zážitků s ostatními čtenáři
- aplikace (přečtené se zúročuje v dalším životě čtenáře)

Oblasti důležité pro hodnocení procesu rozvíjení čtenářské gramotnosti

- Existence konkrétní strategie školy směřující k rozvoji ČG dětí a žáků.
- Kompetentnost pedagogických pracovníků (dále „PP“), jejich osobnostní rozvoj a využívání jejich schopností a dovedností k podpoře rozvoje ČG dětí a žáků.
- Pozitivní přístup k četbě a prožitek z četby přispívající k rozvoji předčtenářských dovedností dětí a čtenářské gramotnosti žáků.
- Zohlednění vzdělávacích potřeb každého dítěte a žáka a použití odpovídajících vyučovacích strategií.
- Spolupráce s rodinou a dalšími partnery, přispívajícími k dosažení lepších a komplexnějších výsledků v rozvoji ČG dítěte a žáka.
- Existence a využívání třídní, školní či veřejné knihovny, která disponuje dostatečným počtem knižních titulů různých žánrů, audiovizuálních pomůcek a ICT a pozitivně ovlivňuje rozvoj ČG.

Informace o průběhu šetření podpory rozvoje ČG roku 2009/2010

Předškolní vzdělávání

Počet navštívených MŠ	174
Počet navštívených hodin výuky	348
Počet rozhovorů s ředitelem/ředitelkou	143
Počet rozhovorů s učitelem/učitelkou	221

Informace o průběhu šetření podpory rozvoje ČG roku 2009/2010

Základní vzdělávání

Počet navštívených ZŠ	150
Počet navštívených hodin výuky	943
Počet rozhovorů s ředitelem/ředitelkou	147
Počet rozhovorů s odborníkem/odbornicí na ČG	122

Metody a techniky zjišťování výsledků tematického šetření

1. Rámec hodnocení (údaje o škole)

- Souhrnné informace o tom, jak škola podporuje vzdělávání k rozvoji předčtenářských dovedností dětí a čtenářské gramotnosti žáků.
- Všechny ukazatele zde uvedené se dají ověřit (potvrdit) na základě studia dokumentace, pozorování a řízených rozhovorů.

2. Záznam z pozorování (údaje o třídě)

- Záznam jevů a procesů vztahujících se k podpoře vzdělávání ke ČG z jednotlivých výukových hodin či bloků.
- Na každé škole bylo v rámci tematického šetření navštíveno cca 4-5 tříd (V základních školách jsme doporučili navštívit cca 2 hodiny ČJ a literatury, - do formuláře pro pozorování byl uváděn záznam z každé návštěvy třídy).

Metody a techniky zjišťování výsledků tematického šetření

3. Rozhovor s ředitelem/ředitelkou MŠ/ZŠ

- V rámci obou rozhovorů byli ředitelé/ředitelky formou řízeného rozhovoru dotazováni, zda na škole fungují základní principy podpory vzdělávání k rozvoji předčtenářských dovedností, popř. čtenářské gramotnosti. Na základě tohoto rozhovoru byly upřesňovány a ověřovány souhrnné informace uvedené v rámci hodnocení.
- Prováděl se **jeden** rozhovor s ředitelem/ředitelkou v každé škole.

Metody a techniky zjišťování výsledků tematického šetření

4. Rozhovor s odborníkem na ČG (u ZV a SV); Rozhovor s učitelkou/učitelem (PV)

- V rámci obou rozhovorů byli výše uvedení formou řízeného rozhovoru dotazováni, zda fungují základní principy podpory vzdělávání k rozvoji předčtenářských dovedností, popř. čtenářské gramotnosti. Na základě tohoto rozhovoru byly upřesňovány a ověřovány souhrnné informace uvedené v rámci hodnocení.
- Prováděl se **jeden** rozhovor s odborníkem (ZŠ), **jeden** rozhovor s učitelem/učitelkou (MŠ).

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

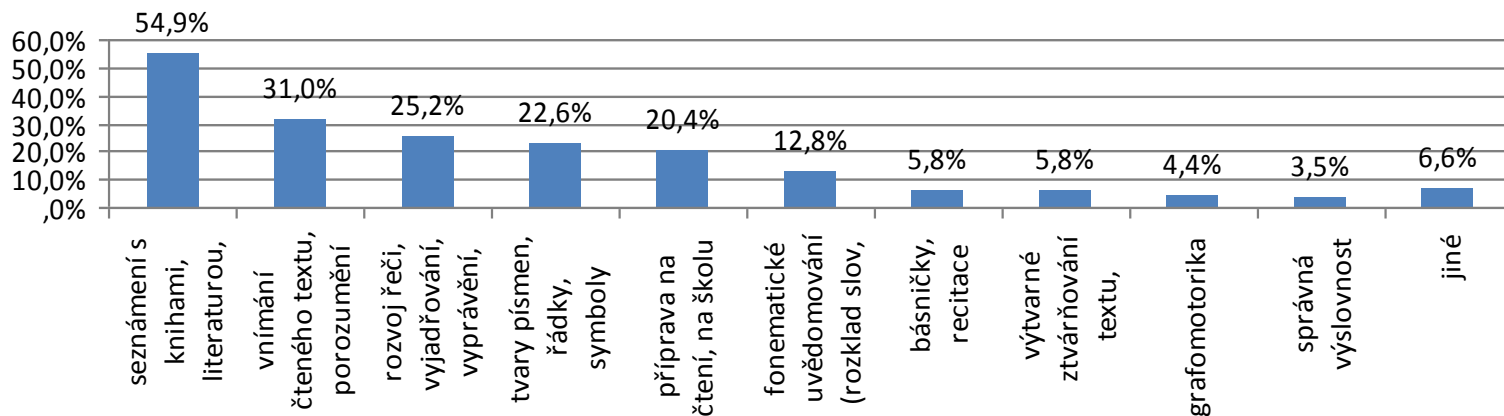
1. Existence konkrétní strategie školy směřující k rozvoji ČG dětí a žáků.

➤ Úroveň a kvalita školních strategií v navštívených MŠ i ZŠ byly významně ovlivněny skutečností, že ani v rámci státních školních politik, ani v RVP neexistuje jasné centrální vymezení strategických cílů pro podporu rozvoje ČG.

➤ Školy sice naplňují RVP ZV, ale čtenářskou gramotnost rozvíjejí u žáků pouze intuitivně a na základě své vlastní představy toho, jaké významy zmíněný pojem „čtenářská gramotnost“ přesně obsahuje.

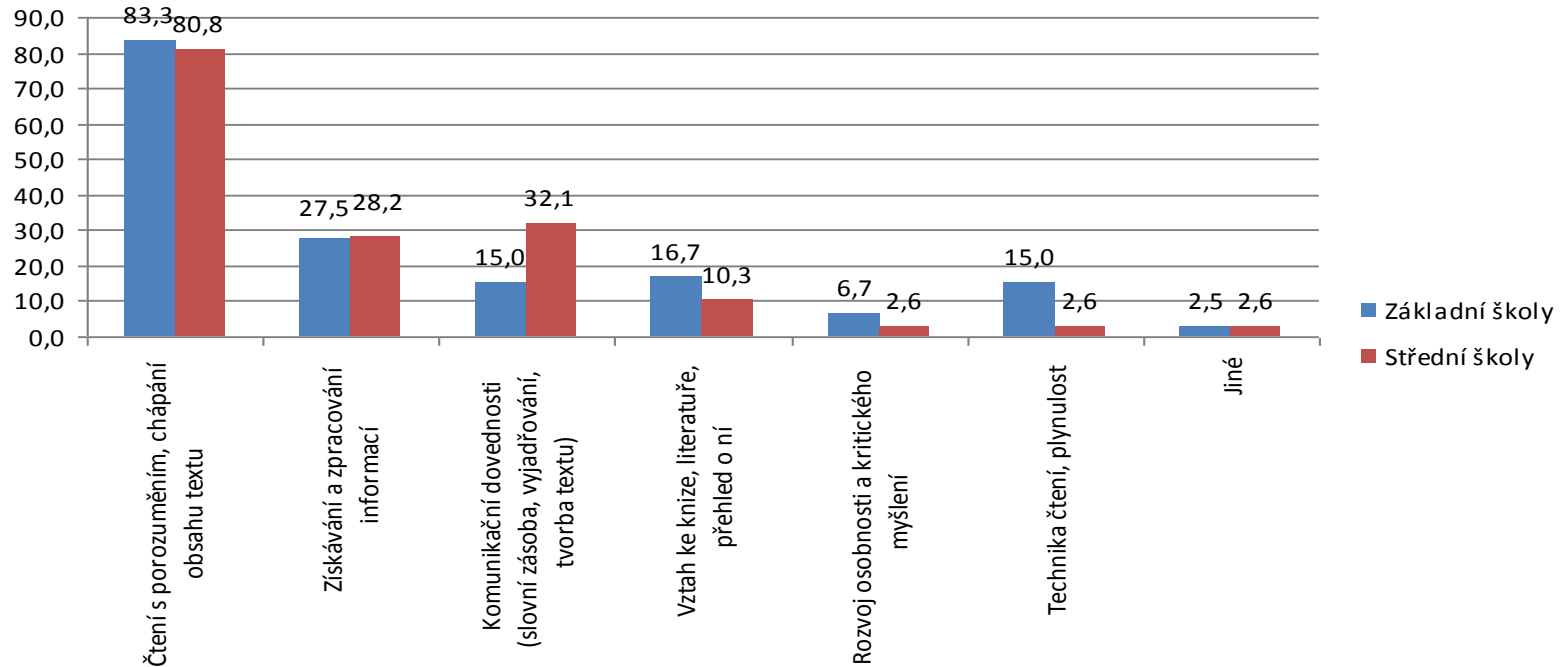
Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

**Co rozumíte pod pojmem předčtenářská gramotnost?
odpovědi učitelek v předškolním vzdělávání v %**

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

**Co rozumíte pod pojmem čtenářská gramotnost?
(odpovědi učitelů - odborníků v %)**

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

2. Kompetentnost pedagogických pracovníků, jejich osobnostní rozvoj a využívání jejich schopností a dovedností k podpoře rozvoje ČG dětí a žáků.

- Významnými faktory, které ovlivňují úroveň rozvoje PČD a ČG jsou:
 - a) kvalifikovanost a možnost specializovaného vzdělávání PP
 - b) schopnost PP propojit vzdělávání s reálným prostředím
 - c) účast školy v rozvojových projektech
 - d) velikost třídy
 - e) nižší informační gramotnost některých PP.

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

2. Kompetentnost pedagogických pracovníků, jejich osobnostní rozvoj a využívání jejich schopností a dovedností k podpoře rozvoje ČG dětí a žáků.

- Ve většině ZŠ nebyl sledován cílený a vědomý rozvoj úrovně ČG, žáků.
- Pro další rozvoj kompetencí PP v této oblasti chybí metodiky a nabídka dalšího vzdělávání k této problematice, která by mohla plně uspokojit velký zájem vedení škol i PP o získání ucelených informací o tématu.
- Pozitivním zjištěním je zájem škol o tuto problematiku a vysoká informovanost PP o výsledcích mezinárodních průzkumů PISA.

Zdroje informací pro práci metodiků – odborníků na podporu ČG

Typ zdroje	Využití odborníkem (v %)
Inspirace od kolegů	91,0
Informace z	83,6
- různých seminářů	
- portálu VÚP	48,4
- oceněných knih	45,9
- výuky na PedF VŠ	45,9
- Webu Kritického myšlení	41,8
- Webových stránek typu citarny.cz, literarnidoupe.cz	32,0
- Metodických materiálů a knih nakladatelství Raabe	32,0
- Klubu dětských knihoven SKIP	30,3
- Metodických námětů publikací Kafomet	27,9
- Kritických listů	19,7
- Kudy vede cesta ke čtenářům (kolektiv autorek)	12,3
- Časopisů IRA	4,9
- Časopisů Ladění	6,6

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

3. Pozitivní přístup k četbě a prožitek z četby přispívající k rozvoji předčtenářských dovedností dětí a čtenářské gramotnosti žáků.

- Velká většina učitelů/učitelek v MŠ vedla děti k pozitivnímu přístupu ke knize, k četbě a aktivnímu prožití příběhu, což může přispět k rozvoji předčtenářských dovedností dětí.
- Učitelé/učitelky oslovených ZŠ/SŠ poskytovali méně prostoru k tvořivým činnostem, které by reagovaly na text, pomohly žákům text „prožít“ a tím získat zážitek z textu.

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

4. Zohlednění vzdělávacích potřeb každého dítěte a žáka a použití odpovídajících vyučovacích strategií.

- Snaha o zohlednění vzdělávacích potřeb každého dítěte a podle toho volby adekvátních vyučovacích strategií je na velmi dobré úrovni v předškolním vzdělávání.
- V početnějších třídách ZŠ se plně nedaří respektovat potřeby žáků.
- Vyskytují se obtíže PP udržet kvalitu výuky při vyšším počtu žáků se SVP.
- Jednou z příčin neúspěšnosti žáků ZŠ v mezinárodním šetření PISA může také být nízká povinná hodinová dotace v učebních plánech upraveného RVP ZV pro předměty, v nichž by měl být největší prostor pro rozvíjení ČG.
- Jedním ze zásadních problémů je dle slov ředitelů i učitelů ZŠ také nedostatek času na realizaci účinné strategie pro rozvíjení ČG žáků a vyhodnocování úrovně ČG.

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

5. Spolupráce s rodinou a dalšími partnery, přispívajícími k dosažení lepších a komplexnějších výsledků v rozvoji ČG dítěte a žáka.

- Spolupráce s rodinou při rozvoji dovedností předcházejících čtení byla na dobré úrovni v 50% navštívených MŠ. Nejčastěji byla tato spolupráce rozvíjena prostřednictvím individuálních konzultací s PP, popř. domluvou na tom, že rodič dítěti doma bude číst. Na dobré úrovni je také spolupráce s poradenskými zařízeními.
- V rámci základního vzdělávání zjistila ČŠI poměrně malý zájem rodičů o výsledky svých dětí ve věci rozvíjení čtenářské gramotnosti.

Výsledky tematického šetření ČŠI 2010 vzhledem ke sledovaným oblastem

6. Existence a využívání třídní, školní či veřejné knihovny, která disponuje dostatečným počtem knižních titulů různých žánrů, audiovizuálních pomůcek a ICT a pozitivně ovlivňuje rozvoj ČG.

➤ ČŠI zjistila, že poměrně velké procento škol všech stupňů vzdělávání považuje průběžné doplňování školní knihovny či informačního centra za jednu z hlavních priorit při stanovování strategie rozvoje ČG. Na většině navštívených škol byla funkční a průběžně doplňovaná knihovna.

➤ Oproti minulým letem se počet inovovaných a modernizovaných knihoven zvýšil.

Shrnutí konkrétních potřeb škol vyplývajících z tematického šetření ČŠI

- Identifikovat legislativní překážky a průběžně je v právních předpisech odstraňovat a oficiálně vymezit pojem „čtenářská gramotnost ve státní školské politice.
- Zajistit politickou podporu (včetně krajské úrovně) změnám, které vzdělávací systém potřebuje a jejichž potřebnost potvrzují i výsledky mezinárodního srovnání PISA.
- Vymezit centrální cíle a stanovit národní strategii pro rozvoj „čtenářské gramotnosti“ v České republice, aby si školy mohly stanovit za tímto účelem svoji vlastní strategii.

Shrnutí konkrétních potřeb škol vyplývajících z tematického šetření ČŠI

- Doplnit v RVP ZV standardy pro hodnocení úrovně ČG a podporovat vznik nástrojů, které PP napomohou průběžně hodnotit úroveň a posun žáků v ČG.
- Využít materiálů uvolněných v rámci mezinárodních výzkumů zabývajících se touto oblastí a poskytnout PP k testování metodicky komentované ukázky úloh, kterými je ověřována ČG žáků v jejím širším pojetí; zajistit dostatečnou distribuci kvalitních metodických a didaktických materiálů, které napomohou rozvíjet ČG žáků.
- Zajistit sdílení agregovaných školních výsledků z testování čtenářských dovedností žáků Českou školní inspekcí a umožnit tak identifikaci rizikových regionů a škol. Podpořit takové školy specifickými podpůrnými programy na centrální a krajské úrovni.

Shrnutí konkrétních potřeb škol vyplyvajících z tematického šetření ČŠI

- Doporučit z úrovně MŠMT fakultám vysokých škol vzdělávajících učitele, aby do všech svých magisterských studijních programů zařadily rozvoj ČG žáků jako jejich povinnou součást, a toto doporučení předat také Akreditační komisi.
- Podporovat DVPP učitelů v Českém jazyce směřující k tomu, aby učitelé sami dokázali rozvíjet ČG dětí a žáků; poskytnout učitelům v rámci DVPP dostatek vzdělávacích příležitostí k doplnění jejich dovedností v oblasti rozvoje ČG v nejazykových předmětech.

Shrnutí konkrétních potřeb škol vyplývajících z tematického šetření ČŠI

- Vytvořit školám další finanční zdroje pro zajišťování účinného rozvoje ČG žáků.
- Vytvořit metodické materiály pro žáky se vzdělávacími problémy (podle jejich věku); vytvořit mechanismy pro identifikaci nadaných žáků a rozšířit nabídku pro jejich seberealizaci.